

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО

«Смислова регуляція діяльності»

Комплекс навчально-методичного забезпечення

для підготовки аспірантів за спеціальністю

053 - Психологія

Очна форма навчання

Рекомендовано Вченою радою ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Смислова регуляція діяльності: комплекс навчально-методичного забезпечення для підготовки аспірантів за спеціальністю 053 - Психологія / Укл.: Бреусенко-Кузнецов О.А. – К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2016. – 30 с.

Навчальне видання

«Смислова регуляція діяльності»
Комплекс навчально-методичного забезпечення
для підготовки аспірантів за спеціальністю
053 - Психологія

Очна форма навчання

Укладачі: *Бреусенко-Кузнецов Олександр Анатолійович*, доцент кафедри психології і педагогіки, кандидат психологічних наук.

Відповідальний редактор: *Воляннюк Наталія Юріївна*, професор кафедри психології і педагогіки, доктор психологічних наук.

Рецензент: *Хитровська Юлія Валентинівна*, доцент кафедри історії, доктор історичних наук.

Смислова регуляція діяльності

Анотація навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є формування у аспірантів здатностей: аналізувати феномени ціннісно-смислової сфери особистості, усвідомлювати відповідальні вибори на своєму життєвому і творчому, професійному шляху; стійко витримувати базові смисли діяльності; усвідомлювати, організовувати та контролювати власну поведінку з метою забезпечення продуктивних стосунків з учасниками спільної діяльності; використовувати прийоми саморегулювання та самоконтролю.

Смысловая регуляция деятельности

Аннотация учебной дисциплины

Целью учебной дисциплины является формирование у аспирантов способностей: анализировать феномены ценностно-смысловой сферы личности, осознавать ответственные выборы на своем жизненном и творческом, профессиональном пути; стойко выдерживать базовые смыслы деятельности, осознавать, организовывать и контролировать собственное поведение с целью обеспечения продуктивных отношений с участниками совместной деятельности; использовать приемы саморегулирования и самоконтроля.

Semantic regulation of activity

Summary of the subject

The purpose of the subject matter is formation of post-graduated students' abilities: to analyze phenomena of values-senses sphere of the personality, to realize responsible choices on the vital and creative, professional way; to firmly maintain base senses of activity, to realize, organize and supervise one's own behaviour with the purpose of maintenance of productive attitudes with participants of a common activity; to use receptions of self-regulation and self-checking.

З М І С Т

I.	Загальні відомості.....	5
II.	Розподіл навчального часу.....	5
III.	Мета і завдання навчальної дисципліни.....	6
IV.	Зміст навчального матеріалу.....	7
1.	Розподіл навчального часу за темами.....	8
2.	Лекційні заняття.....	10
3.	Практичні заняття.....	18
4.	Самостійна робота аспіранта.....	22
V.	Контрольні роботи.....	23
VI.	Методичні вказівки.....	23
VII.	Рекомендована література.....	23
Додаток 1.	Рейтингова система оцінювання.....	25
Додаток 2.	Теми рефератів.....	27
Додаток 3.	Перелік питань до іспиту.....	28

I. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ.

Навчальна дисципліна «Смислова регуляція діяльності» передбачена навчальним планом факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (КПІ ім. Ігоря Сікорського), розробленим відповідно до освітньо-наукової програми третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії) за спеціальністю 053 «Психологія».

«Смислова регуляція діяльності» має статус вибіркової дисципліни, належить до циклу професійної підготовки.

«Смислова регуляція діяльності» - навчальна дисципліна, яка вивчає психологічні закономірності смислового рівня мотивації, керування та регуляції діяльності людини у різних сферах – професійно-практичній, науковій, суспільній, а також відповідальних процесів екзистенціального вибору і вчинкової самодетермінації життєвого шляху особистості.

Предметом навчальної дисципліни є смисли як психологічні феномени, що виступають мотивуючими, скеровуючими й регулюючими чинниками людської діяльності, спілкування, вищих рівнів людської поведінки. Смислова регуляція передбачає високу міру усвідомленості, цілеспрямованості й логічної структурованості регульованих процесів.

Психологічний аналіз смислової регуляції діяльності створює можливість діагностики, прогностики та оптимізації діяльності людини як на виробництві, так і у інших сферах життя, дозволяє ширше й повніше усвідомити тонкі спонуки до тих або інших шляхів реалізації професійних завдань, моментів відповідального прийняття рішення тощо.

Навчальну базу дисципліни «Смислова регуляція діяльності» становлять знання отриманні при вивченні різноманітних курсів, що спрямовані на розкриття загальних закономірностей і механізмів діяльності, а також формування досвіду рефлексії над різноманітними явищами, належними до психічної реальності, вміння отримувати, вимірювати й науково-обґрунтовано пояснювати емпіричні факти.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни: «Теоретичні і методологічні проблеми психології», «Психологія наукової і технічної творчості», «Психологія соціальних явищ», «Соціальна психологія наукової діяльності», «Психологія життєвого середовища», «Психологія професійної діяльності», «Педагогічна майстерність».

Навчальна дисципліна «Смислова регуляція діяльності» вивчається протягом одного семестру, в загальному обсязі 210 годин: аудиторної роботи – 22 години, з яких лекції – 12 годин, практичні заняття 10 годин; самостійна робота 188 годин. Розподіл навчального часу та темами наведено у тематичному плані.

Комплекс навчально-методичного забезпечення містить **плани лекційних та практичних занять**, що дає можливість аспірантам ознайомитися зі змістом навчального матеріалу, який опрацьовувався на відповідних заняттях..

На консультаціях згідно зі встановленим графіком опрацьовується складний для засвоєння навчальний матеріал.

Навчальний матеріал занять, на яких аспіранти були відсутніми, вивчається ними самостійно; контроль засвоєння матеріалу при цьому здійснюється у формі співбесіди в час, призначений для проведення консультації, та в порядку, визначеному положенням про РСО.

Методика оцінювання рівня засвоєння матеріалу навчальної дисципліни передбачає використання рейтингової системи оцінювання. Шкала оцінювання – університетська. .
Формою семестрового контролю є екзамен.

II. РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ

Форма навчання	Всього	Розподіл навчального часу за видами занять				Семестрова атестація
	Кредитів	Годин	Лекції	Практичні заняття	СР	
<i>Очна</i>	7	210	12	10	188	Екзамен

III. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою навчальної дисципліни є формування у аспірантів *здатностей*:

- аналізувати феномени ціннісно-сислової сфери особистості, усвідомлювати відповідальні вибори на своєму життєвому і творчому, професійному шляху;
- активно діяти та взаємодіяти у науковому пошуку та педагогічній діяльності, гнучко реагувати на зміни ситуації, стійко витримувати базові смисли діяльності, критично осмислювати та толерантно ставитись до наукових доробок різних наукових шкіл та парадигм у психології, дотримуватися принципу методологічного плюралізму;
- усвідомлювати, організовувати та контролювати власну поведінку з метою забезпечення продуктивних стосунків з учасниками спільної діяльності; використовувати прийоми саморегулювання та самоконтролю, розвитку вольових якостей особистості.

..

2.2. Основні завдання навчальної дисципліни.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

- психологічного поняття смислу у всіх наявних контекстах і способах його розуміння; провідних моделей ціннісно-сислової сфери особистості, таких феноменів ціннісно-сислової сфери особистості як смислове настановлення, цінність, ціннісна орієнтація, ціннісні інтроєкти та стереотипи, архетипічних коренів індивідуальних та соціальних ціннісних феноменів;

- філософських передумов психологічної проблематики смислової регуляції діяльності та поведінки, основних психологічних теорій смислу діяльності, поведінки, життя;

- сутності та рівнів психологічної проблеми регуляції, мотиваторів та психічних регуляторів діяльності, вчинкового осередку самодетермінації особистості; індивідуальних та соціальних рівнів ціннісної регуляції діяльності.

уміння:

- організовувати свою науково-педагогічну діяльність, мотивувати та скеровувати її за допомогою пізнаних смислових феноменів; спиратись на смислову регуляцію у творчій взаємодії з колегами, встановлювати робочі відносини в науково-педагогічному колективі;

- визначити стратегію розв'язання творчих завдань, спираючись на усвідомлену ієрархію смислів, що цю діяльність мотивує та регулює;

- використовувати внутрішні і зовнішні заохочення в умовах організаційної діяльності (в організації науки тощо).

досвід:

- ефективного керування спільною діяльністю на рівні основних смислів суб'єкта діяльності; застосування психологічних засобів підвищення мотивації творчої діяльності;

- використання психологічних засобів підвищення мотивації наукової діяльності.

IV. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	Всього	у тому числі		
		Лекції	Практичні	СР
1	2	3	4	5
<i>Тема 1. Психологія, її місце в системі наук та проблема смислу</i>	10	-	-	10
<i>Тема 2. Проблема смислу в контексті історії Всесвітньої психологічної думки</i>	12	2	2	8
<i>Тема 3. Проблема смислу в розумінні провідних наукових шкіл ХХ ст.</i>	10	-	-	10
<i>Тема 4. Методологія наукового знання та проблема смислу</i>	12	2	-	10
<i>Тема 5. Дивергенція професійної свідомості у психологічному науковому співтоваристві</i>	10	-	-	10
<i>Тема 6. Ціннісно-смислова сфера особистості: основні підходи</i>	12	2	-	10
<i>Тема 7. Діяльнісний підхід до ціннісно-смислової сфери. Особистісний смисл.</i>	10	2	-	8
<i>Тема 8. Діяльнісний підхід до ціннісно-смислової сфери. Смислові структури.</i>	10	-	-	10
<i>Тема 9. Аспекти смислу в сучасній версії діяльнісного підходу</i>	10	-	-	10
<i>Тема 10. Динаміка і трансформація смислових систем і структур</i>	10	2	-	8
<i>Тема 11. Індивідуальні особливості смислової регуляції.</i>	8	-	-	8
<i>Тема 12. Патологія смислової регуляції</i>	10	-	2	8
<i>Тема 13. Міжособистісні форми смислів</i>	8	-	-	8
<i>Тема 14. Ідея діяльнісного опосередкування особистості та колективу</i>	10	-	2	8
<i>Тема 15. Смисл і мотивація організаційної діяльності</i>	10	2	-	8
<i>Тема 16. Ідея суб'єктного опосередкування діяльності та життя.</i>	8	-	-	8
<i>Тема 17. Структурний, феноменологічний та онтологічний підходи до смислу.</i>	10	-	2	8
<i>Тема 18. Екзистенціальний підхід до ціннісно-смислової сфери особистості.</i>	10	-	2	8
<i>Контрольні заходи</i>	не передбачено			
Екзамен	30	-	-	30
Всього годин	210	12	10	188

1. Розподіл навчального часу за темами

Тема 1. Психологія, її місце в системі наук та проблема смислу

Визначення психології. Місце психології в системі наук. Внутрішня структура психологічної науки. Осьові науки та спеціальні. Об'єкт і предмет психології. Особливості психічної реальності, аргументи її існування. Історичні форми предмету психології. Особливості розуміння поняття смислу в залежності від обраного предмету психології. Метафізичні або емпіричні витoki смислу. Смисл та досвід. Досвід внутрішній та зовнішній.

Тема 2. Проблема смислу в контексті історії Всесвітньої психологічної думки

Основні підходи до історико-психологічного дослідження. Позитивістський підхід. Три етапи розвитку психології: донауковий, філософський, науковий. Культурологічний підхід. Вчинкова концепція. Вчинок як логічний та історико-психологічний осередок психології. Логічна структура вчинку: ситуація, мотивація, дія, післядія. Смисл як феномен післядії. Історико-психологічна структура вчинку. Акцент на ситуацію (міфологічний період, античність, Середньовіччя). Акцент на мотивацію (Відродження, барокко, Просвітництво). Акцент на дію (сцієнтизм). Акцент на післядію. Канонічна психологія.

Тема 3. Проблема смислу в розумінні провідних наукових шкіл ХХ ст.

Смисл у інтроспективній традиції. Свідомість як суб'єктивний бік досвіду. Актуалізм як нівелювання метафізичних основ смислу. Смисл у феноменологічній традиції. Іntenціональність свідомості як смислова спрямованість її на предмет. Психоаналітична традиція. Нагрузка лібідо як джерело смислу. Аналітична психологія. Лібідо як енергетичний еквівалент цінності. Індивідуальна психологія: телеологічний характер розуміння смислу. Смисл у біхевіоризмі. Цінність підкріплення. Когнітивізм: смисл як регулятор інформації.

Тема 4. Методологія наукового знання та проблема смислу

Науковий метод в широкому сенсі слова. Науковий спосіб пізнання, його складові: методологія, методика, методи у вузькому сенсі. Методологія філософська та технічна. Варіативність методології. Провідні методологічні конструкти ХХ ст.: психоаналітичний, діалектичний, структуральний, феноменологічний, екзистенціальний, онтологічний. Загальна методика психологічного дослідження. Класифікація методів. Провідні методи двох мета-традицій сучасної психології: експериментально- та клінічно-орієнтованої.

Тема 5. Дівергенція професійної свідомості у психологічному науковому співтоваристві

«Наука» та «практика» як основні генералізовані сфери діяльності психолога. Розбіжність поглядів на простір, час, об'єктивність, вірогідність, та ін. у двох «професійних світах». Філософсько-методологічні корені розбіжностей. Проблема демаркації наукового знання. Справжня науковість та сцієнтистська ідеологія як джерела поділу. Особистісна значущість наукового знання. Методологічний плюралізм. Мультипарадигмальність гуманітарного знання.

Тема 6. Ціннісно-смислова сфера особистості: основні підходи

Ціннісно-смислова сфера особистості як ієрархія ціннісних орієнтацій. Ціннісно-смислова сфера особистості як сукупність особистісних смислів. Досвід екзистенціального діяння як аналог ціннісно-смислової сфери особистості. Розбіжності у питанні детермінації ціннісно-смислових феноменів.

Тема 7. Діяльнісний підхід до ціннісно-смислової сфери. Особистісний смисл.

Діяльнісний підхід у класичній версії О.М.Леонтьєва. Розбіжності із суб'єктно-діяльнісним підходом С.Л.Рубінштейна. Свідомість та особистість як похідні від діяльності.

Структура діяльності за О.М.Леонтьєвим. Діяльність – дія – операція. Мотив – мета – умови. Особистісний смисл як відношення мотиву до мети дії (або умов).

Тема 8. Діяльнісний підхід до ціннісно-сміслової сфери. Сміслові структури.

Розвиток поняття особистісного смислу у постлеонтьєвський період. Сміслові структури: смислове настановлення, мотив, смислова диспозиція, смисловий конструкт, особистісні цінності і потреби. Смисл життя як інтегральна смислова орієнтація. Динамічна смислова система як принцип організації і основна одиниця ціннісно-сміслової сфери.

Тема 9. Аспекти смислу в сучасній версії діяльнісного підходу

Онтологічний, феноменологічний і діяльнісний плани розуміння смислу. Смисл як інтегративна основа особистості. Смисл як структурний елемент свідомості. Смисл як структурний елемент діяльності. Онтологічний аспект: смисл у системі життєвих відносин. Феноменологічний – смисл у структурі свідомості. Діяльнісний – смисл у структурі діяльності. Шляхи й механізми смислопородження.

Тема 10. Динаміка і трансформація смислових систем і структур

Внутрішньоособистісна динаміка смислових процесів: смислоутворення, смислоусвідомлення, смислубудова. Філогенез та онтогенез смислової регуляції. Механізми онтогенетичного розвитку смислової сфери.

Тема 11. Індивідуальні особливості смислової регуляції.

Диференціальна психологія смислової регуляції. Індивідуальні особливості. Головні конструкти: телеологічність – каузальність, загальний рівень осмисленості життя, співвідношення ціннісної та потребової регуляції, структурна організація смислових систем, ступінь її усвідомленості, часова локалізація смислових орієнтирів.

Тема 12. Патологія смислової регуляції

Смислова регуляція в патологічних процесах: алкоголізм, шизофренія, епілепсія, неврози, психопатії, афазія, стареча інволюція, соматичні хвороби, кризи, ПТСР. Смісловтрата. Порушення смислової регуляції при девіантному розвитку особистості.

Тема 13. Міжособистісні форми смислів

Коллективна ментальність та загальні смисли. Аспекти смислової комунікації. Групові смислоутворювальні контексти. Смисл та значення. Сміслова координація. Трансформація смислів у спільній діяльності. Спрямована трансляція смислів.

Тема 14. Ідея діяльнісного опосередкування особистості та колективу

Системно-структурний підхід до особистості у радянській психології. Особистість як системна якість. Індивід, особистість, індивідуальність, суб'єкт. Вершинний та розширювальний підхід до особистості. Особистість як соціальний індивід, або соціальне у індивіді. Стратометрична концепція у соціальній психології.

Тема 15. Смисл і мотивація організаційної діяльності

Проблеми організаційного опосередкування мотивації поведінки й діяльності. Полімотивація організаційної діяльності. Сфера утилітарної мотивації. Мотивація трудових функцій. Мотивація творчої актуалізації. Мотивація досягнень, кар'єри, винагороди. Сфера інституціональної мотивації. Її спрямованість, соціально-психологічні механізми. Сфера мотивації організаційного менталітету. Мотивація приналежності. Мотивація престижу. Організаційна діяльність як мотивоутворювальний фактор у реалізації смислу життя.

Тема 16. Ідея суб'єктного опосередкування діяльності та життя.

Суб'єктно-діяльнісний підхід, його гуманістична спрямованість. Поняття суб'єкту. Суб'єкт діяльності та суб'єкт життя. Суб'єктне опосередкування діяльності, свідомості та споглядання. Теорія особистості у суб'єктному підході. Діяльність як самодіяльність. Принцип творчої самодіяльності. Відносини людини і світу.

Тема 17. Структурний, феноменологічний та онтологічний підходи до смислу.

Проблема смислу в метафізичній психології. Смысл життя та світова безсмыслиця. Явище та смысл за Г.Шпетом. Смысл як ентелехія. Смыслородження за Ж.Дельозом. Теорія смислу як серія парадоксів. Смысл та нонсенс. Мистецтво лишатися на грані. Логіка різомі. Шизоаналіз.

Тема 18. Екзистенціальний підхід до ціннісно-смыслової сфери особистості.

Досвід екзистенціального діяння як аналог ціннісно-смыслової сфери особистості. Рівнева модель ціннісно-смыслової сфери особистості. Рівень глибинної універсальності. Рівень первинної колективності. Рівень індивідуальності. Рівень вторинної колективності. Рівень вершинної універсальності. Суб'єктна вісь. Генезис ціннісних феноменів.

2. Лекційні заняття

Лекція 1. Тема 2. Проблема смислу в контексті історії Всесвітньої психологічної думки

Перелік основних питань:

1. Основні підходи до історико-психологічного дослідження.
2. Вчинкова концепція. Вчинок як логічний та історико-психологічний осередок психології.

Завдання на СР:

Відповісти на запитання для повторення і самоперевірки:

1. Обґрунтувати особливе місце проблеми смислу у світовій психології.
2. Розкрити особливості позитивістського і метафізичного підходів до смислу в контексті розуміння історико-психологічного процесу.
3. Аргументувати постання канонічної психології як висновок із історико-психологічної концепції В.А.Роменця.

Конспект лекції.

Серед основних підходів до історико-психологічного дослідження ми можемо навести два основних: позитивістський та культурологічний. Позитивістський підхід теж не є однорідним, існують різні версії. У версії Г.Еббінгауза за психологією передбачено довгу передісторію і коротку історію (від XIX ст.). У більш гнучких версіях М.Роговін та ін. виділяються три етапи розвитку психології: донауковий, філософський, науковий (дана модель є похідною від «закону розвитку наукового поняття» О.Конта). У всякому випадку позитивістський підхід обґрунтовує сциєнтистський погляд на історію науки, який передбачає наукову монополію на смисли. Культурологічний підхід розглядає розвиток психології у контексті розвитку світової культури. Він передбачає загальне поле для діалогу між наукою та іншими культурно-специфічними джерелами психологічних знань.

Вчинкова концепція, створена у рамках культурологічного підходу до історії психології В.А.Роменцем, змістовно виходить за межі лише історико-психологічної галузі. Вчинок розглядається як логічний та історико-психологічний осередок психології. Логічна структура вчинку: ситуація (сукупність умов вчинку), мотивація (рухові сили), дія (реалізація вчинку), післядія (наслідок вчинку для людини і світу). Смысл у контексті даної моделі розглядається як феномен післядії. Історико-психологічна структура вчинку становить собою власне проєкцію логічної структури на хід розвитку людської культури. У цьому розвитку певні культурні епохи акцентували певні компоненти вчинку і у певних формах. Акцент на ситуацію робили міфологічний період, античність, Середньовіччя (у

формах ситуації значень, ситуації конфліктів, ситуації колізій). Акцент на мотивацію робили Відродження, барокко, Просвітництво (у формах абсолютизації мотивації, боротьби мотивів, прийняття рішення). Акцент на дію зробила остання епоха (сцієнтизм) (у формах акценту на мету, засіб та образ дії). Акцент на післядію відкритий для психології ХХІ с. Для історичної післядії характерне те прагнення до довершеності, яке визначає смисли психічних явищ. Канонічна психологія, накреслена В.А.Роменцем, зрозуміла саме у цьому сенсі. Канон мислиться як образ доведеного психічного явища, у світлі якого набувають смислу явища реальні.

Література:

Основна: 1; 2; 3.

Додаткова: 4; 8.

Лекція 2. Тема 4. Методологія наукового знання та проблема смислу

Перелік основних питань:

1. Науковий метод в широкому сенсі слова.
2. Провідні методологічні конструкти ХХ ст.
3. Наукова традиція як форма передачі смислового контексту наукового знання.

Завдання на СР:

Відповісти на запитання для повторення і самоперевірки:

1. Розкрийте сутність наукового методу в широкому сенсі. Визначте сутність методологічної кризи у психології.
2. Розкрийте смисл принципу методологічного плюралізму стосовно психологічного дослідження.
3. Обґрунтуйте особливе місце проблеми смислу у світовій психології.

Конспект лекції.

Науковий метод в широкому сенсі слова може бути визначений як науковий спосіб пізнання. Складові наукового способу пізнання: методологія (вчення про основні принципи, з яких повинен виходити дослідник, щоб притримуватись наукового способу пізнання), методика (послідовність пізнавальних дій), методи (конкретні шляхи дослідження). Рівні методології: філософська та технічна. Філософська методологія вивчає загальні властивості явищ, за якими одна наука відрізняється від інших, технічна – окремі властивості явищ всередині конкретної науки. Сутність і призначення методології може трактуватись від'ємно (як перелік наукових табу), або позитивно (як перелік можливостей). Важливою властивістю методології є варіативність. Не існує однієї універсальної філософської системи, яка б відмінила усі інші, так само не може бути й уніфікованого для всіх випадків психологічного дослідження переліку методологічних принципів, яких науковець повинен дотримуватись. Отже, науковцю не достатньо завчити певний перелік принципів, щоб набути методологічної грамотності.

Варіативність філософської методології знаходить реальне втілення у провідних методологічних конструктах сучасної психології, серед яких: психоаналітичний, структуралістський, діалектичний, онтологічний, екзистенціальний, феноменологічний. Розуміння смислу у різних методологічних системах різне. Але можна виявити загальну тенденцію. Позитивістське і матеріалістичне розуміння смислу тяжіють до редуccionізму (зведення до іншого, нижчого, заперечення самоцінності феномену), спірітуалістське – до визнання самоцінності смислу як феномену, що має духовне джерело. Описуючи провідні методологічні конструкти ХХ ст. ми можемо скористатись моделлю структури методологічного конструкту, яку запропонувала І.П.Манюха. Ця структура така: категорії (центральні найбільш загальні поняття) – поняття (менш загальні) – принципи – спосіб пізнання – методи – прийоми – пояснювальні концепції – алгоритм (те, як даний конструкт функціонує).

Наукова традиція може бути зрозуміла як форма передачі смислового контексту наукового знання. Слідуючи визначенню І.П.Манюхи і виходячи з латинського дієслова

«traditio» (передаю) ми маємо на увазі «передачу духовних цінностей від покоління до покоління, що складає основу культурного життя людства», а також зміст, що передається. Цей зміст повинен відповідати принципам суттєвості, цілісності і (обов'язково) незмінності або незмінюваності. Відтворюваність у незмінному виді незалежно від модифікацій, що приносить конкретний історичний час – суть традиційного. Важливим поняттям є також екстрадиція – це заперечення основних смислів традиції, яке усе ж саме їх відтворює.

Співіснування метафізичної (ідеалістичної), емпіричної і природничонаукової традиції мало характер суперництва – і саме на світоглядному рівні (як спір матеріалізму і позитивізму зі спиритуалізмом). При цьому природничонаукова традиція займала найбільш непримиренну позицію, прагнучи підпорядкувати психологію фізіології – і тим конституювати її як науку. Емпірична традиція, по суті, виявляла компромісний характер, реалізуючи позитивістську спробу звільнитися від метафізичних положень, але протестуючи проти крайніх форм фізіологічного редукціонізму. Найбільш виражену волю до співробітництва показувала метафізична традиція: Л.М.Лопатін і М.Я.Грот говорили про синтез метафізики з емпіризмом, Г.І.Челпанов – про поєднання в єдиній науці методів умовляння, інтроспекції й експерименту. І співробітництво не зупинилося на рівні благих декларацій. Приклади – програма «Психологічного семінарія» Г.І.Челпанова, діяльність «Московського психологічного товариства» і видання «Питань філософії і психології» (під редакцією Н.Я.Грота, пізніше – Л.М.Лопатіна), спільна робота С.Л.Франка і А.Ф.Лазурського, що надихнула останнього на створення відомої типології особистості.

Співробітництво метафізичної і емпіричної психології мало тривку методологічну опору. Л.М.Лопатін вказав на неусуненість субстанціональної основи «я» із усякого досвіду, що не дозволяє «емпіричній» психології відректися від метафізики. Г.Г.Шпет, живописуючи мертвенну убогість «логізму» – абстрагованих від метафізики психологічних схем, відзначив у порядку розумної альтернативи, «що у психології є один шлях, що веде її до філософії, що філософія таким чином стає на твердий ґрунт, що філософія знов у житті і з життям, а не над ним і поза ним, що філософствувати значить жити, а жити значить філософствувати». Аналогічно і С.Л.Франк говорив про необхідність зустрічного руху психології і філософії, причому конституював «філософську психологію» як нову наукову дисципліну, що стала б «наукою про душу».

Література:

Основна: 1; 2; 3.

Додаткова: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16

Лекція 3. Тема 6. Ціннісно-смилова сфера особистості: основні підходи

Перелік основних питань:

1. Розбіжності наукових поглядів у питанні детермінації ціннісно-смилових феноменів.
2. Ціннісно-смилова сфера особистості як ієрархія ціннісних орієнтацій.
3. Ціннісно-смилова сфера особистості як сукупність особистісних смислів.
4. Досвід екзистенціального діяння як аналог ціннісно-смилової сфери особистості.

Завдання на СР:

Відповісти на запитання для повторення і самоперевірки:

1. Розкрийте сутність основних підходів до розуміння ціннісно-смилової сфери особистості.
2. Розкрийте відмінність між ціннісними орієнтаціями та особистісними смислами і досвідом екзистенціального діяння.
3. Проаналізуйте існуючі погляди на детермінацію ціннісно-смилових феноменів.

Конспект лекції.

Позитивістська методологічна орієнтація передбачає зовнішню (суспільну) детермінація змісту особистісних цінностей. Діалектико-матеріалістична орієнтація також передбачає зовнішню (суспільну) детермінацію змісту особистісних цінностей, хоса й

акцентує дієвий, творчий аспект формування цінностей особистості. Екзистенціально-гуманістична орієнтація передбачає внутрішню (індивідуальну) детермінацію змісту особистісних цінностей – адже.

Ціннісна орієнтація як феномен декларованої цінності отримує свою змістову наповненість зовні і не обов'язково впливає на реальну поведінку людини. Впливає, передусім, на уявлення про себе, уявну ідентифікацію. Способи вимірювання ціннісних орієнтацій – метод ранжування (напр., за методикою М.Рокича) та опитування (опитувальники Ш.Шварца, Д.Сеніна - ОТеЦ, Д.Леонтєва).

Особистісний смисл як відображення у свідомості відношення мотива до цілі дії є аналогом ціннісно-сислової сфери особистості, більш орієнтованим на процеси діяльності, мотивацію. Тому про такі цінності можна стверджувати, що вони є «реально діючими», принаймні тяжіють до того. Але метою такого діяльного ціннісно-сислового регулювання є передусім засвоєння готових культурних феноменів. Тобто творчість людини зводиться до діяльної участі в процесі засвоєння. Різниця між декларованими і реально діючими ціннісними структурами, тому, в даному підході лишається передусім процесуальною. Слід нагадати, що дане поняття виникло в контексті діяльнісного підходу О.М.Леонтєва, ля якого характерні наступні припущення. Свідомість розглядається як похідна від діяльності. Особистість розглядається як похідна від діяльності. Діяльне опосередкування визнається як шлях формування особистісних цінностей.

Досвід екзистенціального діяння як аналог ціннісно-сислової сфери особистості презентує принципово іншій, екзистенціально-феноменологічний підхід. Для нього характерне уявлення про розвиток особистісних цінностей як такий, що відбувається шляхом розгортання зсередини. Тому характерною є первинність індивідуальних ціннісних феноменів відносно соціальних. Рівнева модель ціннісно-сислової сфери особистості за О.А.Бреусенком-Кузнєцовим передбачає виділення таких рівнів: 1) глибинної універсальності та 2) первинної колективності (містять архетипічні витоки цінностей), 3) рівень індивідуальності (містить цінності особистого досвіду діяння), 4) рівень вторинної колективності (містить ціннісні стереотипи, інтроекти) та 5) рівень вершинної універсальності (містить смисл життя як «канонічний» феномен у розумінні В.А.Роменця).

Література:

Основна: 1; 2; 3.

Додаткова: 1; 2; 3; 4; 7; 14

Лекція 4. Тема 7. Діяльнісний підхід до ціннісно-сислової сфери. Особистісний смисл.

Перелік основних питань:

1. Методологічні засади діяльнісного підходу.
2. Структура діяльності за О.М.Леонтєвим.
3. Діалектико-матеріалістичний характер діяльнісного підходу в класичній версії.
4. Особистісний смисл: загальна характеристика поняття.

Завдання на СР:

Відповісти на запитання для повторення і самоперевірки:

1. Порівняйте способи розуміння ціннісно-сислової сфери особистості у діяльнісному підході О.М.Леонтєва та суб'єктно-діяльнісному підході С.Л.Рубінштейна.
2. Розкрийте структуру діяльності за О.М.Леонтєвим.
3. Визначте сутність особистісного смислу

Конспект лекції.

Методологічні засади діяльнісного підходу передбачають певну варіативність у залежності від того, про яку його редакцію йде мова. Теорія діяльності, у розробку якої включився О.М.Леонтєв, має історію, що виходить за межі тільки леонтєвської московсько-харківської діяльнісної школи; цю теорію була розроблено в різних напрямках С.Л.Рубінштейном (починаючи з 1922 г.), М. Я. Басовим (у другій половині 20-х років),

О.М.Леонтьєв (з середини 30-х років), після цього Б.Г.Ананьєвим, Б.М.Тепловим, О.О.Смирновим та ін. У процесі створення цієї теорії С.Л.Рубінштейн, після нього О.М.Леонтьєв та ін. використали і конкретизували в інтересах психології те цінне, що було у німецькій класичній філософії і у філософії Маркса. У результаті методологічних, теоретичних, експериментальних і прикладних досліджень вже у 30-50-ті роки було створено перші основні і дуже різні варіанти теорії діяльності. Діяльнісний підхід у класичній версії О.М.Леонтьєва має важливі розбіжності із суб'єктно-діяльнісним підходом С.Л.Рубінштейна, які ілюструє неспівпадіння формул розуміння детермінізму: «внутрішнє через зовнішнє» (психіка розвивається лише у зовнішній діяльності) та «зовнішнє через внутрішнє» (зовнішні впливи на особистість заломлюються внутрішніми умовами); як бачимо, це дуже різні способи розуміння детермінації психічного. Єдність свідомості та діяльності також розуміється з розбіжностями: О.М.Леонтьєвим свідомість та особистість розглядаються як похідні від діяльності, тоді як за С.Л.Рубінштейном – діяльність та свідомість належать суб'єкту (особистості). О.М.Леонтьєв продовжив у психології лінію Л.С.Виготського, стверджуючи провідну роль соціальної детермінації особистості при мінімізації ролі вродженого, спадкового, природного, але запропонував і оригінальний підхід до особистості, цілком оснований на діяльності. *Діяльність* у школі Леонтьєва *відірвана від діючого суб'єкта* (не випадково він в її схему не включений), але її ані в якому випадку *не можна вилучити з суспільних відносин*. Суспільство не просто визначає зовнішні умови здійснення діяльності, але сприяє і формуванню *мотивів, мети, засобів, способів* досягнення мети.

Структура діяльності за О.М.Леонтьєвим лежить в основі багатьох інших побудов. У його діяльносному підході та теорії діяльності особливий акцент зроблено не на суб'єкта діяльності (як у висхідному рубінштейновському варіанті), а на *динаміку і структуру* самої *діяльності*, взяту у відриві від суб'єкта, а також на *генезу психіки* у зв'язку з *діяльністю*. У головних працях, конституюючих даний підхід, ученого цікавить передусім співвідношення *діяльності – дії – операції* у зв'язку з *мотивом – метою – умовами*. У леонтьєвській «марккоструктурі» діяльності власне діяльність жорстко піввідноситься з поняттям мотиву, дія – з поняттям мети, а операції – з поняттям умов. На думку вченого, «в загальному потоці діяльності, що утворює людське життя у вищих, опосередкованих психічним відображенням проявах, аналіз виділяє, по-перше, окремі (особливі) діяльності – за критерієм їхніх мотивів. Далі виділяються дії – процеси, що підкоряються свідомим цілям. Нарешті, це операції, що безпосередньо залежать від умов досягнення конкретної мети». *Мотивом діяльності є предмет*, її що спрямовує. Немотивованої діяльності не буває – буває діяльність із прихованим мотивом. *Діями* учений вважає процеси, підлеглі *уявленню про результат, що повинен бути досягнутий*, тобто *уявленню про мету*. Виділення у діяльності мети і формування підлеглих їй дій призводить до того, що відбувається розщеплення функцій мотиву: виділяються функції *побудження і направлення*. Досягнення мети, тобто здійснення дії, відбувається у певних *умовах*. Мета, взята відносно до певних умов, є *завдання*. Засіб здійснення дії, направлений на рішення завдань, називається *операцією*.

Діяльність входить у предмет психології, але не особливою своєю частиною, а *функцією полагання суб'єкта у предметній дійсності та її перетворення у форму суб'єктивності*. Полагання суб'єкта відбувається як перехід зовнішньої діяльності у внутрішній план. Внутрішня діяльність формується з зовнішньої у процесі *інтеріоризації*, що полягається не у тому, що зовнішня діяльність переміщається у готовий план свідомості, – це процес, що передує, в якому внутрішній план формується. Внутрішня і зовнішня діяльність мають загальну будову, наведену на рис. 1.

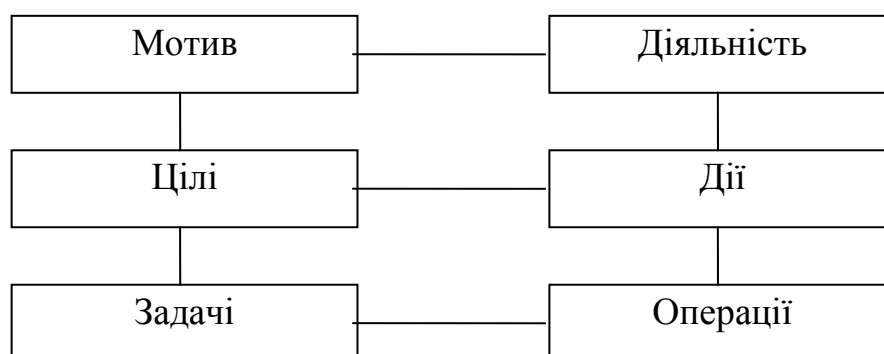

Рис. 1. Схема макроструктури діяльності за О.М.Леонтьєвим

Діяльність для Леонтьєва – базова категорія, опосередковуюча все у психіці. Саме як похідні від діяльності їм розуміються і *свідомість* і *особистість*. У леонтьєвському підході до особистості проведення *принципу діяльного опосередкування* призводить до того, що розуміння особистості здійснюється не стільки в інтересах пізнання її як особливої психічної реальності, скільки заради забезпечення експансії категорії діяльності. Визначення особистості як «внутрішнього моменту діяльності», яке набувається у діяльності «психічного новоутворення» – свідомство штучного обмеження реальності, що визначається, рамками заданого ідеалу.

Обмеження особистості винятково соціокультурним, похідним від діяльності рівнем і неспроможність інтегрувати в особистість її природний рівень, веде до вилучення з особистості важливих аспектів її реальної психічної життєдіяльності, й може бути зрозуміле з ідеологічної позиції ученого, висхідної до Л.С.Виготського. Леонтьєву, як і його вчителю, уявлялося необхідним подолання натуралістичного розуміння і особистості, і нижчих психічних функцій, що шляхом оволодіння ними, немовби, перестроюються. Саме цим у кінцевому підсумку пояснюється неспроможність Леонтьєва включити у особистість її природний рівень, оскільки останній не може не бути екзистенціальним, емпірично існуючим. Визначення особистості О.М.Леонтьєвим слід позначити як вершинне – у тому сенсі, що в неї включене тільки те у людині, що властиве *тільки людині* у силу її включеності у *суспільні відносини*. Сутність особистості лежить у сукупності всіх суспільних відносин, у яких людина реально існує, у яких і породжується особистість. Такий погляд на становлення особистості є типовим для ідеології марксизму-ленінізму. Діалектико-матеріалістичний характер діяльнісного підходу в класичній версії є очевидним. У даному зв'язку ми можемо говорити про Ф.Енгельса як попередника діяльнісного підходу (у «Діалектиці природи» він викладає досить близьку до леонтьєвських версію діялісно опосередкованого олюднення мавп – у частині «Роль праці у перетворенні мавпи у людину»). Сучасні спроби деідеологізувати діялісний підхід (О.Г.Асмолов, Д.О.Леонтьєв) зводяться в основному до декларацій.

Особистість є новоутворенням, властивим *тільки людині*, в основі якого лежить розвиток суспільних по своїй природі ставлень людини до миру. При цьому Леонтьєв застерігає: «Особистість людини ані в якому сенсі не є первісною по відношенню до діяльності, як і її свідомість, вона нею породжується». Те що породжується, схоже, не має в собі чогось нового порівняльно з тим, що її породило. Особистості немов би і немає, просто діяльність у самій собі творить моменти себе. Особистість *пов'язується з ієрархією діяльностей*, вона постає в ролі *системної якості індивіда*, якої він набуває, реалізуючи спільну діяльність. Виникнення *особистості як системної якості* зумовлюється тим, що індивід у спільній діяльності з іншими індивідами змінює світ і шляхом цієї модифікації переображує і себе, стаючи особистістю. Причому продукт такої модифікації і перетворення (особистість) виявляється зліпком з прийнятої ззовні готової схеми діяльності, включеним у нове системне ціле. Тобто системність особистості, що набувається шляхом діяльності, визначається включенністю в систему суспільних відносин, – що близько до поглядів Л.С.Виготського, в якого, єдино, опосередковуючу роль *системи діяльності* виконувала *система знаків мови*. Справжнім же механізмом розвитку психіки людини (як і у Л.С.Виготського), виявляється не діяльність суб'єкта з перетворення світу, але *інтеріоризація*, що забезпечує усвоєння *суспільно-історичного досвіду шляхом перетворення спільної діяльності в індивідуальну*.

Структура особистості, повністю виводимої з діяльності, не може бути надто різноманітною і містити будь-що, чого не було у діяльності. Її структурними компонентами Леонтьєв визнає «*особистісні смисли*». Тільки вони складають особистість. *Особистість* є *система особистісних смислів*. Категорію «особистісного смислу» Леонтьєв увів у психологію спеціально у контексті побудови системної теорії особистості, що визнавала особистість «надчуттєвою», системною якістю (на протигагу біологізаторським до неї підходам), але головна функція цієї категорії у його теорії – вивести особистість з діяльності і тривко зв'язати її з нею. *Особистісний смисл* визначається як *відображення у свідомості особистості відношення мотиву до мети (або умов) дії*. Таке розуміння пов'язане з *мотивацією конкретних діяльностей*, не з проблемами індивідуального буття. В основі же мотивів, що *відбиваються* свідомістю особистості (згідно Леонтьєву) лежать *потреби*, що в суб'єктивному плані постають як *потяги*, незалежні від волевиявлення. Потреби, опредмечуючись, входять в якості

мотивів у контекст конкретної діяльності, але процес створення мотивів дає лише матеріал для ціннісного вибору. Хто вибирає між мотивами, відношення яких до мети відображене? Якщо навіть особистість, то – як представник системи суспільних відносин. Концептуалізуючи поняття особистісного смислу, Леонтьєв вважає за важливе ретельно розвести *смысл* і *значение*. Ці феномени розрізняються як «суб'єктивні» (що належать до індивідуальної особистості) і «об'єктивні» (культурно і соціально задані): *значение* – одиниця об'єктивного знання про дійсність; *смысл* – одиниця суб'єктивного (пристрасного відношення до неї). Леонтьєв вказав на необхідність «розрізняти об'єктивне значення і його значення для суб'єкта» і визначив ці дві сторони руху значень у свідомості конкретних індивідів: 1) повернення їх до чуттєвої конкретності світу; 2) придбання пристрасності – особистісного смислу. На відміну від значень, особистісні смисли, як і чуттєва тканина свідомості, не мають свого «надіндивідуального», непсихологічного існування». За проблемою співвідношення значення і смислу – стара психологічна проблема зв'язку пізнавальної і афективно-потребової сфер. О.М.Леонтьєв помічає «постійно відтворююче себе неспівпадіння особистісних смислів» «інтенціональність», «пристрасність свідомості суб'єкта», і «байдужих» до нього значень, шляхом яких вони тільки й можуть себе висловити». «Смысл=інтенція значення» – пише він у «Методологічних зошитах». Розмежування значення і особистісного смислу в психології проведене ученим, ілюструє більш широку тенденцію *гносеологічного* приписування суб'єктивному ірраціонального відтінку (нерозумного, нелогічного, абсурдного) і ототожнення об'єктивного з раціональним (В.О.Татенко). На відміну від значення, в якому «кристалізується суспільно-історичне відношення», «відбитий суспільний досвід», що фіксується у слові або словосполученні, індивідуальні смисли – невимовні.

Література:

Основна: 1; 2; 3.

Додаткова: 1; 2; 3; 7; 14

Лекція 5. Тема 10. Динаміка і трансформація смислових систем і структур

Перелік основних питань:

1. Внутрішньоособистісна динаміка смислових процесів.
2. Філогенез та онтогенез смислової регуляції.

Завдання на СР:

Відповіді на запитання для повторення і самоперевірки:

1. Порівняйте смислові процеси смислоутворення, смислоусвідомлення, смислобудова.
2. Охарактеризуйте провідні механізми онтогенетичного розвитку смислової сфери.
3. Розкрийте сутність філогенезу та онтогенезу смислової регуляції.

Конспект лекції.

Внутрішньоособистісна динаміка смислових процесів за Д.О.Леонтьєвим, набуває таких провідних форм: смислоутворення, смислоусвідомлення, смислобудова. Дана типологічна модель розгортається у руслі загального підходу автора, який передбачає виділення певних підструктур ціннісно-смислової сфери: особистісний смисл, смислове настановлення, мотив, смислова диспозиція, смисловий конструкт, особистісна цінність. Динамічність даних структур витікає з їх функції – складної саморегуляції суб'єкта на фоні постійно змінюваних умов і ситуацій. Загальна характеристика смислоутворення така: цей процес можна визначити як поширення смислу від провідних, «ядерних» смислових структур на структури окремі, периферійні, похідні у конкретній ситуації розгортання діяльності. Загальна характеристика смислоусвідомлення така: це відтворення контекстів і смислових зв'язків, які дозволяють вирішити «завдання на смисл» об'єкта, явища, дії. Загальна характеристика смислобудови така: це змістова перебудова життєвих відносин і смислових структур, у яких вони заломлюються. Характерною є динамічна єдність смислових процесів. Смисл життя у цьому підході трактується як інтегральна смислова орієнтація.

Філогенез та онтогенез смислової регуляції може бути зрозумілим різним чином. Існують у якості найбільш поширених біогенетичне та соціогенетичне розуміння філогенезу

сміслової сфери. Перший варіант передбачає природничо-науковий редукціонізм і будується на вульгарно-матеріалістичних засадах. Другий варіант належить позитивізму і діалектичному матеріалізму. У тварин домінує регуляція поведінки на основі логіки задоволення потреб. У людини – на основі логіки життєвої необхідності. Отож, людська логіка регуляції є більш складною. Дана складність спричинена участю в регуляції контекстів соціального досвіду та індивідуального досвіду життя.

Механізми онтогенетичного розвитку смислової сфери досі не є достатньо вивченими. Можна вказати на деякі «лінії» розвитку: 1) ієрархізація, інтеграція, структурне ускладнення; 2) поширення процесів осмислення за межі активно сприйнятої ситуації у план уяви; 3) прогресуюча опосередкованість соціальними спільнотами та їх цінностями; 4) розвиток усвідомлення власних смислових орієнтацій і рефлексивного відношення до них. Також важливою в данім контексті є проблема свободи волі та смисл, смисл як основа внутрішньої відповідальності.

Література:

Основна: 1; 2; 3.

Додаткова: 1; 2; 3; 7; 14

Лекція 6. Тема 15. Смисл і мотивація організаційної діяльності

Перелік основних питань:

1. Смислова регуляція спільної діяльності та її організаційне опосередкування.
2. Проблеми організаційного опосередкування мотивації поведінки й діяльності.

Завдання на СР:

Відповісти на запитання для повторення і самоперевірки:

1. Розкрийте сутність організаційного опосередкування мотивації поведінки й діяльності.
2. Охарактеризуйте смисложиттєвий аспект організаційної діяльності.

Конспект лекції.

Смислова регуляція спільної діяльності та її організаційне опосередкування вивчається у контексті завдань соціальної психології організації. Головним поняттям у даній сфері, за В.П.Казміренком, можна визнати організаційний клімат. Організаційний клімат як провідна категорія соціальної психології організації, охоплює такі складові: 1) соціально-психологічний простір організації (це структурна сторона, так би мовити, жорсткий каркас організаційного клімату), 2) інформаційно-діловий обмін в організації (динамічний аспект організаційного клімату), 3) мотивація організаційної діяльності (рухові сили організаційної динаміки у структурі соціально-психологічного простору).

Проблеми організаційного опосередкування мотивації поведінки й діяльності вирішуються на засадах визнання полімотивації організаційної діяльності. Виділяються такі головні сфери мотивації. 1. Сфера утилітарної мотивації – до неї належать мотивація трудових функцій, мотивація творчої актуалізації, мотивація досягнень, кар'єри, винагороди. 2. Сфера інституціональної мотивації – її характеризують спрямованість, певні соціально-психологічні механізми. 3. Сфера мотивації організаційного менталітету – до неї належать мотивація приналежності, мотивація престижу. Окремим питанням є організаційна діяльність як мотивоутворювальний фактор у реалізації смислу життя.

Література:

Основна: 2; 3.

Додаткова: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7

3. Практичні заняття

Основними цілями семінарських занять є закріплення та поглиблення знань, які отримані на лекціях та в процесі самостійної підготовки аспірантів, сприяння та розвинення у них навичок самостійного та аналітичного мислення, вміння вести дискусію, відстоювати власну точку зору, узагальнювати отриману інформацію.

Практичне заняття 1.

Тема 2. Дослідження смислу методом «Активної уяви» (ідеографічний шлях)

Мета: набути досвіду самопізнання, саморефлексії через візуалізацію власного внутрішнього світу у формах, отриманих із світу зовнішнього, фізичного.

Пропонується розвивальна вправа «Мандрівка», узятя з психосинтетичної традиції. Призначення вправи: самопізнання, саморефлексія через візуалізацію власного внутрішнього світу, спонукання особистості до внутрішнього діалогу.

Етапи роботи:

1. Ознайомлення із методичним і понятійним контекстом вправи. Презентація призначення методу «Активної уяви» та важливого у контексті вправи поняття «субособистість».
2. Спрямована візуалізація внутрішнього світу з елементами внутрішнього діалогу.
3. Обговорення отриманого досвіду. Діалогічне тлумачення його смислів.
4. Підсумки.

Досвід, набутий у даній вправі, може бути корисним аспірантам у контексті проективного шляху дослідження особистості.

Питання для обговорення:

1. Що дозволяє людині рефлексувати над власним психічним світом?
2. У чому полягає сутність методу «Активної уяви»?

Практичне заняття 2.

Тема 12. Опитування як типовий шлях психометричного дослідження феноменів ціннісно-сміслової сфери. Опитувальник ціннісних орієнтацій М.Рокіча.

Мета: отримати досвід дослідження ціннісних орієнтацій особистості шляхом їх ранжування.

Пропонується «Методика вивчення ціннісних орієнтацій» М.Рокича у класичній модифікації, адаптованій А.Гоштаутасом, А.А.Семеновим і В.О.Ядовим у 1979 році.

Методика належить до групи тестов на виявлення особистих диспозицій. Диспозиція особистості розуміється В.О.Ядовим як «фіксована в її соціальному досвіді схильність сприймати і оцінювати умови діяльності, власну активність і дії інших, а також передуготовленість діяти в певних умовах певним чином. Диспозиції, в моделі Ядова, утворюють ієрархічну систему, верхівкою якої є спрямування інтересів особистості і система ціннісних орієнтацій (як продукт впливу загальних соціальних умов і вищих соціальних потреб, середні рівні являє система узагальнених соціальних настанов (аттитюдів) на соціальні об'єкти і ситуації (як результат зіткнення потреб у певних формах діяльності і соціальних умов, у яких вони реалізуються), нижній рівень складають ситуативні соціальні настанови як явища готовності до оцінки і дії в максимально конкретних соціальних умовах діяльності (фіксуються як готовність до оцінки ситуації і дії на основі досвіду, реалізують потреби включення в групу і колектив, адаптації в даному предметному середовищі).

Дана методика, основана на процедурі ранжування досліджуваним уніфікованого списку термінальних і інструментальних цінностей дозволяє працювати головним чином з «декларованими», а не «реально діючими» цінностями.

Етапи роботи:

1. Вступна частина. Ознайомлення з методикою.
2. Ранжування термінальних цінностей.
3. Ранжування інструментальних цінностей.

4. Підрахунки і висновки.
5. Підсумок.

Практичне заняття передбачає опанування аспірантами конкретного інструментарію дослідження складових ціннісно-сислової сфери особистості.

Питання для обговорення:

1. У чому полягають переваги та недоліки методу ранжування ціннісних орієнтацій при дослідженні ціннісно-сислової сфери особистості?
2. У чому сенс поділу ціннісних орієнтацій на термінальні та інструментальні?

Література: Основна: 1; 2; 3. Додаткова: 1; 2; 3; 5; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 15; 16; 17

Практичне заняття 3.

Тема 14. Опитування як типовий шлях психометричного дослідження феноменів ціннісно-сислової сфери. Опитувальник Ш.Шварца.

Мета: отримати досвід дослідження цінностей особистості.

Пропонується опитувальник Ш.Шварца по вивченню цінностей особистості, що являє собою шкалу, призначену для вимірювання значущості десяти типів цінностей. Опитувальник складається з двох частин, що відрізняються процедурою проведення. *Перша частина («Огляд цінностей»)* надає можливість вивчити нормативні ідеали, цінності особистості на рівні переконань, а також структуру цінностей, що виявляє найбільший вплив на всю особистість, але не завжди виявляється у реальній соціальній поведінці. *Друга частина («Профіль особистості»)* вивчає цінності на рівні поведінки, тобто індивідуальні пріоритети, що найбільш часто виявляються у соціальній поведінці особистості. Відмінність показників по типам цінностей у цих двох частинах опитувальника, що характеризують два рівня функціонування цінностей, відбиває цінносний тиск, що здійснюється, з одного боку, через соціалізацію і, з іншого боку, шляхом референтної групи і традицій. Опитувальник може використовуватися для вивчення цінностей різноманітних соціальних груп. За необхідності досліджуваним можуть бути дані пояснення, що стосуються сенсу деяких слів і тверджень.

Ш.Шварц виходив з того, що найбільш істотний змістовний аспект, що лежить в основі відмінностей між цінностями, – це тип мотиваційних цілей, які вони висловлюють. Тому він згрупував окремі цінності у типи цінностей у відповідності з спорідненістю їхніх цілей. Він обґрунтовував це тим, що базові людські цінності, з високою імовірністю – це ті, що являють універсальні потреби людського існування (біологічні потреби, необхідність координації соціальної взаємодії і вимоги функціонування групи). Він відібрав цінності, виявлені попередниками, а також знайдені їм самим у релігійних і філософських працях, присвячених цінностям різних культур, згрупував їх у десять мотиваційно різних типів, що, з його точки зору, охоплюють базові типи. Наведемо *стисле визначення мотиваційних типів відповідно їхньої центральної мети:*

- Влада (Power) – соціальний статус, домінування над людьми і ресурсами;
- Досягнення (Achievement) – особистий успіх у відповідності з соціальними стандартами;
- Гедонізм (Hedonism) – насолода або чуттєве задоволення;
- Стимуляція (Stimulation) – заворушення і новизна;
- Самостійність (Self-Direction) – самостійність думки і дії;
- Універсалізм (Universalism) – розуміння, терпимість і захист благополуччя всіх людей і природи;
- Доброта (Benevolence) – збереження і підвищення благополуччя близьких людей;
- Традиція (Tradition) – повага і відповідальність за культурних і релігійні звичаї та ідей;
- Конформність (Conformity) – стримування дій і побуджень, що можуть зашкодити іншим і не відповідають соціальним очікуванням;
- Безпека (Security) – безпека і стабільність суспільства, відношень і самого себе.

Етапи роботи:

1. Вступ. Нагадування про опитування як шлях дослідження цінностей і смислів.
2. Пред'явлення опитувальника Ш.Шварца.
3. Обробка результатів.
4. Висновки.

Дане заняття у плані очікуваних результатів поєднує такі можливості як опанування дослідницького інструментарію психолога та рефлексія над власною системою цінностей.

Питання для обговорення:

1. У чому полягають переваги методу опитування при дослідженні ціннісно-сміслової сфери особистості?
2. У чому полягають недоліки застосування методу опитування при дослідженні ціннісно-сміслової сфери особистості?

Література: Основна: 1; 2; 3. Додаткова: 1; 2; 3; 7; 8; 14

Практичне заняття 4.

Тема 17. Психосемантичний підхід до дослідження феноменів ціннісно-смілової сфери.

Мета: отримати досвід роботи із тестом «Семантичний диференціал» (Ч.Осгуд) по відношенню до смислових феноменів.

Пропонується тест «Семантичний диференціал» (Ч.Осгуд, 1957). Даний тест дозволяє вивчати емоційний аспект відношення до тих або інших об'єктів (понять, предметів, людей, явищ) через оцінювання у системі двополюсних семибальних шкал. Метод дозволяє будувати суб'єктивні семантичні простори, на основі яких можна судити про емоційне відношення особистості до різноманітних об'єктів, а також про її ціннісні орієнтації, особистісні смисли, соціальні настановлення, самооцінку.

Тест «Семантичний диференціал» (СД) є комбінацією методу контрольованих асоціацій і процедур шкалювання. Шкали СД являють собою континууми певної ознаки, що задається шляхом приписування полюсам протилежних його виразів. Процедура СД полягає в оцінюванні вимірюваних об'єктів за даними шкалами, що дозволяє виявити суб'єктивне розуміння цього об'єкту, тобто тлумачення його значення (смісл даного об'єкта для даного суб'єкта), а також пристрасність (інтенсивність) ставлення до даного об'єкта.

Семантичний простір досліджуваного багатомірний. Кожна шкала може розглядатися як ось семантичного простору, а видані досліджуваним оцінки – як значущі точки у цьому просторі, що визначаються через показники спрямування (до того або іншого полюсу) і інтенсивності (відстань від умовного нуля на шкалі). Порівняння оцінок, отриманих у одного досліджуваного, але по різних об'єктах, дасть основу до встановлення семантичної близькості або удаленості цих об'єктів у семантичному просторі суб'єкта, тобто суб'єктивного подання подібності або відмінності між об'єктами. Ступінь такої подібності (відмінності) виражено кількісно – через показник дистанції (Д). Показник дистанції (Д) визначають по формулі:

$$D_{x, y} = d \sqrt{\sum x_i, y_i}$$

Де x, y — об'єкти, що порівнюються; D — семантична відстань між об'єктами; d — різниця між оцінкою об'єктів за кожною ознакою.

Укладання самого набору шкал (осей семантичного простору) можливе з застосуванням засобу експертної оцінки. Але є і універсальні набори. Нами використовується універсальний набір з 20 шкал, призначений для об'єктів самого широкого спектру різноманітності.

Тест застосований у контексті дослідження, *мета* якого – виявлення загальної семантики життєвого світу особистості.

Об'єкт дослідження: життєвий світ особистості.

Предмет дослідження: семантика життєвого світу особистості у літературно-орієнтованому полі світосприймання.

Завдання: виявити семантичні особливості життєвих світів аспірантів у контексті літературних моделей світосприймання.

Етапи роботи:

1. Знайомство з методичним інструментом – призначенням, можливостями.
2. Вимірювання. Аспірантам пропонуються бланки семантично-диференціалу у яких вони послідовно оцінюють (за 7-бальними двополюсним шкалами) п'ять світів, узятих з художньої літератури різних жанрів та «світ власного життя». Для спрощення обробки всі шість об'єктів оцінюються у одному бланку – шляхом проставлення їхніх номерів (1-6) у потрібних клітинах кожної з двадцяти шкал. У кожному осередку клітину теоретично можуть влучити всі шість об'єктів.
3. Аспірантам пропонуються самостійно розрахувати п'ять показників дистанції між поняттями, а саме: D (1-6), D (2-6), D (3-6), D (4-6), D (5-6), тобто показники семантичних відмінностей між першим і шостим об'єктами, другим і шостим, третім і шостим, четвертим і шостим, п'ятим і шостим. Показник дистанції, рівний квадратному кореню з суми квадратів різностей між оцінкою двох понять за двадцяти шкалами. Кроки його обчислення наступні: 1) виписуємо різності між двома поняттями за двадцяти шкалам; 2) зводимо їх у квадрат; 3) складаємо; 4) отримуємо з суми квадратний корінь.
4. Аспірантам пропонуються самостійно зробити висновок, у якому – розтлумачити отримані значення показників.

Дане заняття у плані очікуваних результатів поєднує такі можливості як опанування дослідницького інструментарію психолога та рефлексія над смисловою семантикою власного життєвого світу.

Питання для обговорення:

1. Що дозволяє зрозуміти обчислення показника дистанції?
2. Яке призначення тесту СД?

Література: Основна: 2; 3. Додаткова: 4; 5; 8; 13; 15; 16; 17

Практичне заняття 5.

Тема 18. Ідеографічне дослідження смислів спільної діяльності.

Мета: Виявити смисловий рівень проявів учасників шляхом виконання розвивальної вправи «Спільне створення казки» (О.А.Бреусенко-Кузнєцов).

Призначення вправи: рефлексія учасника групи над смисловими змістами, належними до екзистенціального та соціально-психологічного рівнів проявів групи та особистості, включеної у простір спільного творчого діяння.

Хід роботи:

1. Вступ. Коротка презентація методики та загальне регламентування групового процесу.
2. Спільне створення казкового тексту у групі, позиція ведучого – включена.
3. Аналіз та обговорення за двома напрямками (горизонтальний, вертикальний).
4. Підсумок.

Вправа дозволяє отримати досвід рефлексії над смислами екзистенціального та соціально-психологічного рівнів, що спонтанно виявляються у ході спільної творчої діяльності.

Питання для обговорення:

1. Як у спільній діяльності створення казкового тексту виявляються соціально-психологічні конфлікти?
2. Як у спільній діяльності створення казкового тексту виявляються екзистенціальні конфлікти?

Література: Основна: 2; 3. Додаткова: 4; 11; 15; 16; 17

4. Самостійна робота

Самостійна робота аспіранта передбачає самостійне, на основі рекомендованої навчальної та наукової літератури, опрацювання та засвоєння окремих положень дисципліни. Особливу увагу слід звернути на першоджерела, які відтворюють різноманітні концепції соціології молоді. Покращенню засвоєння такого матеріалу і з'ясуванню питань, що складають певні ускладнення у вивченні в процесі самостійної роботи аспіранта сприяють індивідуальні та групові консультації, які проводяться у спеціалізованому класі. Перевірка рівня засвоєння матеріалу таких тем проводиться в процесі обговорення питань із логічно споріднених тем дисципліни на аудиторних заняттях.

Тема 1. Психологія, її місце в системі наук та проблема смислу

Метою самостійного опрацювання матеріалу є з'ясування питань щодо визначення місця психології в системі наук, внутрішньої структури психологічної науки, в якій можна виокремити осьові науки та спеціальні, надбання більш широкого погляду на об'єкт і предмет психології, на особливості психічної реальності, аргументи її існування, історичні форми предмету психології. Виявляються особливості розуміння поняття смислу в залежності від обраного предмету психології, метафізичні або емпіричні витоки смислу, смисл та досвід – внутрішній та зовнішній.

Література: Основна: 1; 2; 3. Додаткова: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12.

Тема 3. Проблема смислу в розумінні провідних наукових шкіл ХХ ст.

Метою самостійного опрацювання матеріалу є з'ясування такого кола питань. Смисл у інтроспективній традиції. Свідомість як суб'єктивний бік досвіду. Актуалізм як нівелювання метафізичних основ смислу. Смисл у феноменологічній традиції. Іntenціональність свідомості як смислової спрямованості її на предмет. Психоаналітична традиція. Нагрузка лібідо як джерело смислу. Аналітична психологія. Лібідо як енергетичний еквівалент цінності. Індивідуальна психологія: телеологічний характер розуміння смислу. Смисл у біхевіоризмі. Цінність підкріплення. Когнітивізм: смисл як регулятор інформації.

Література: Основна: 1; 2; 3. Додаткова: 1; 2; 3; 4; 5; 7

Тема 5. Дівергенція професійної свідомості у психологічному науковому співтоваристві

Метою самостійного опрацювання матеріалу є з'ясування такого кола питань. «Наука» та «практика» як основні генералізовані сфери діяльності психолога. Розбіжність поглядів на простір, час, об'єктивність, вірогідність, та ін. у двох «професійних світах». Філософсько-методологічні корені розбіжностей. Проблема демаркації наукового знання. Справжня науковість та сцієнтистська ідеологія як джерела поділу. Особистісна значущість наукового знання. Методологічний плюралізм. Мультипарадигмальність гуманітарного знання.

Література: Основна: 1; 2; 3. Додаткова: 1; 2; 3; 4; 5; 7; 13; 15; 16

Тема 8. Діяльнісний підхід до ціннісно-смислової сфери. Смислові структури.

Метою самостійного опрацювання матеріалу є з'ясування такого кола питань. Розвиток поняття особистісного смислу у постлеонтьєвський період. Смислові структури: смислове настановлення, мотив, смислова диспозиція, смисловий конструкт, особистісні цінності і потреби. Смисл життя як інтегральна смислова орієнтація. Динамічна смислова система як принцип організації і основна одиниця ціннісно-смислової сфери.

Література: Основна: 1; 2; 3. Додаткова: 1; 2; 3; 4; 14

Тема 9. Аспекти смислу в сучасній версії діяльнісного підходу

Метою самостійного опрацювання матеріалу є з'ясування такого кола питань. Онтологічний, феноменологічний і діяльнісний плани розуміння смислу. Смисл як інтегративна основа особистості. Смисл як структурний елемент свідомості. Смисл як

структурний елемент діяльності. Онтологічний аспект: смисл у системі життєвих відносин. Феноменологічний – смисл у структурі свідомості. Діяльнісний – смисл у структурі діяльності. Шляхи й механізми смислопородження.

Література: Основна: 1; 2; 3. Додаткова: 1; 2; 3; 4; 7; 13.

Тема 11. Індивідуальні особливості смислової регуляції.

Метою самостійного опрацювання матеріалу є з'ясування такого кола питань. Диференціальна психологія смислової регуляції. Індивідуальні особливості. Головні конструкти: телеологічність – каузальність, загальний рівень осмисленості життя, співвідношення ціннісної та потребової регуляції, структурна організація смислових систем, ступінь її усвідомленості, часова локалізація смислових орієнтирів.

Література: Основна: 1; 2; 3. Додаткова: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 14.

Тема 13. Міжособистісні форми смислів

Метою самостійного опрацювання матеріалу є з'ясування такого кола питань. Колективна ментальність та загальні смисли. Аспекти смислової комунікації. Групові смислоутворювальні контексти. Смисл та значення. Смислова координація. Трансформація смислів у спільній діяльності. Спрямована трансляція смислів.

Література: Основна: 2; 3. Додаткова: 1; 2; 3; 5; 7; 15; 16; 17

Тема 16. Ідея суб'єктного опосередкування діяльності та життя.

Метою самостійного опрацювання матеріалу є з'ясування такого кола питань. Суб'єктно-діяльнісний підхід, його гуманістична спрямованість. Поняття суб'єкту. Суб'єкт діяльності та суб'єкт життя. Суб'єктне опосередкування діяльності, свідомості та споглядання. Теорія особистості у суб'єктному підході. Діяльність як самодіяльність. Принцип творчої самодіяльності. Відносини людини і світу.

Література: Основна: 3. Додаткова: 4; 5; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 15; 16; 17

V. Контрольні роботи

Виконання контрольних робіт не передбачено.

VI. Методичні вказівки.

Вивчення курсу «*Смислова регуляція діяльності*» передбачає засвоєння аспірантами системи психологічних знань щодо процесів дієвого осмислення світу і себе, основних понять за темами, набуття здатності забезпечувати смисловою регуляцією пізнавальну та перетворюючу діяльність, рефлексувати над її ходом та оптимізувати її процеси.

За кожною темою наводяться посилання на список основної та додаткової літератури, що не виключає можливості аспірантів самостійно по узгодженню з викладачем розширити цей список. Така робота по підбору релевантних наукових джерел може виявитись особливо корисною при підготовці аспіранта до дослідницької діяльності.

Головною метою лекцій є мотивація і організація роботи аспірантів з навчальним матеріалом у міжсесійний період. Лекції проводяться із використанням мультимедійних презентацій (за наявності умов в аудиторії).

Проведення практичних занять має бути практико орієнтованим.

VII. Рекомендована література

Базова

1. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975. – 303 с.
2. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, структура и динамика смысловой реальности. – М.: Смисл, 1999. – 487 с

3. Основи психології: Підручник / За загал. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К.: Либідь, 1995. – 632 с.

Додаткова

1. Асмолов А.Г. Деятельность и установка // Асмолов А.Г. По ту сторону сознания: методологические проблемы неклассической психологии. – М.: «Смысл», 2002. – С. 16-166.
2. Братусь Б.С. Аномалии личности. – М.: Мысль, 1988. – 304 с.
3. Братусь Б.С. К изучению смысловой сферы личности // Вестник Московского ун-та. – Сер.14. – Психология. – 1981. – № 2. – С.46-56.
4. Бреусенко-Кузнецов А.А. Опыт сказочничества. Динамика ценностно-смысловой сферы личности в условиях экзистенциального кризиса: Монография. – К.: КВИЦ, 2005. – 386 с.
5. Делёз Ж. Логика смысла: Пер. с фр. – М.: Академия, 1995. – 298 с.
6. Казмиренко В.П. Социальная психология организаций: Монография. – К.: МЗУУП, 1993. – 384 с.
7. Петровский А.В. Личность. Деятельность. Коллектив. М.: Педагогика, 1982. – 255 с.
8. Психологія: Навч. Посіб. / О.В.Винославська, О.А.Бреусенко-Кузнецов, В.Л.Злишков та ін.; За наук. ред. О.В.Винославської. – 2-е вид., перероб. та доповн. – К.: Фірма "ІНКОС", 2009. – 390 с.
9. Рубинштейн М.М. О смысле жизни. Труды по философии ценности, теории образования и университетскому вопросу: [В 2 т.] / Под ред. Н.С. Плотникова и К.В. Фараджева. – Т. 1. – М.: Издат. дом «Территория будущего», 2008. – Т. 1. – 574 с.
10. Рубинштейн М.М. О смысле жизни. Труды по философии ценности, теории образования и университетскому вопросу / Под ред. Н.С.Плотникова и К.В.Фараджева. Вст. ст. К.В.Фараджева. – Т. 2. – М.: Издат. дом «Территория будущего», 2008. – 373 с.
11. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. Человек и мир. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
12. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер Ком, 1998. – 688 с.
13. Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности // Вопросы философии. – № 4. – 1989. – С. 88-95.
14. Столин В.В. Самосознание личности. – М.: Изд. Моск. ун-та, 1983. – 284 с Трубецкой Е.Н. Смысл жизни. – М.: Республика, 1994. – 432 с.
15. Франк С.Л. Смысл жизни // Смысл жизни: Антология. – М.; Изд. гр. «Прогресс-Культура», 1994. – С.489-583.
16. Франкл В. Человек в поисках смысла: Пер. с англ., нем. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
17. Шпет Г.Г. Явление и смысл. – Томск: Водолей, 1996. – 192 с.

Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Рейтинг аспіранта з навчальної дисципліни «Смислова регуляція діяльності» складається з балів, що отримуються за:

- 1) відповіді, вирішення задач та доповнення відповідей інших аспірантів у процесі дискусії на лекційних та практичних заняттях;
- 2) реферат;
- 3) відповідь на екзамені.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання:

1. Робота на практичних заняттях (максимальна кількість балів на практичних заняттях складає 30):

Присутність не менш ніж на 80% проведених занять; активна участь на не менш ніж 80% відвіданих занять; надання переважно повних і аргументованих, логічно викладених відповідей, висловлення власної позиції з дискусійних питань або повністю правильним вирішенням задач з відповідним обґрунтуванням, у поєднанні зі слухними доповненнями відповідей інших аспірантів у процесі дискусії	25-30
Присутність не менш ніж на 70% проведених занять; активна участь на не менш ніж 70% відвіданих занять; надання переважно аргументованих відповідей або правильним вирішенням задач з незначними неточностями, порушеннями логіки викладення відповіді чи обґрунтування при вирішенні задачі	20-24
Присутність не менш ніж на 60% проведених занять; активна участь на не менш ніж 70% відвіданих занять; надання в цілому правильних, але неповних відповідей з декількома неточностями або помилками при вирішенні задачі	15-19
Присутність не менш ніж на 30% проведених занять; активна участь не менш ніж на 50% відвіданих занять; надання відповідей з численними значними похибками або вирішення задач з грубими помилками; неподання обґрунтування при вирішенні задачі	10-14
Присутність не менш ніж на 20% проведених занять; активна участь на відвіданих заняттях; надання відповідей, які свідчать про невідповідність та незнання відповідного матеріалу	5-9
Присутність менш ніж на 20% проведених занять;	1-4
Відсутність на заняттях	0

2. Реферат (максимальна кількість балів за МКР складає 10):

ґрунтовний виклад усіх наявних наукових точок зору на питання, наявність їх аналізу, висновку та власної позиції (наближеність реферату до наукового огляду)	25-30
ґрунтовний виклад усіх наявних наукових точок зору на питання	15-24
реферат наявний, зміст охоплює деякі точки зору	5-14
неправильна відповідь, що свідчить про незнання матеріалу, але намагання аспіранта висловити власне розуміння суті поставленого питання	1-4
Відсутність реферату	0

Розрахунок шкали (R) рейтингу:

Сума вагових балів контрольних заходів протягом семестру складає:

$$RC = 30 + 30 = 60 \text{ балів.}$$

Екзаменаційна складова шкали дорівнює 40% від **R**, а саме:

$$RE = 40 \text{ бали.}$$

Таким чином рейтингова шкала з дисципліни складає **R = RC + RE = 100 балів**.

Необхідною умовою допуску до екзамену є рейтинг (**Rc**) не менше 50% від **RC**, тобто 30 балів.

Критерії екзаменаційного оцінювання:

Повна, чітка, викладена в логічній послідовності відповідь на всі поставлені питання, що свідчить про глибоке розуміння суті питання, ознайомлення аспіранта не лише з матеріалом лекцій, але й з підручником та додатковою літературою; висловлення аспірантом власної позиції щодо дискусійних проблем, якщо такі порушуються у питанні;	35-40
Відповідь на всі поставлені питання, але не зовсім повна або не достатньо чітка, що свідчить про правильне розуміння суті питання, ознайомлення аспіранта з матеріалом лекцій та підручника; певні неточності у відповіді	25-34
Достатньо поверхова відповідь на всі поставлені питання; суттєві помилки у відповіді; відсутність відповіді на одне питання при правильній, в цілому, відповіді на інші	15-24
Правильна відповідь лише на одне питання при відсутності відповідей на інші або при неправильних відповідях на них	5-14
Неправильна відповідь на поставлені питання, що свідчить про незнання відповідного навчального матеріалу, але намагання висловити власне розуміння суті поставленого питання; відсутність відповіді	0-4

Для отримання аспірантом відповідних оцінок (ECTS та традиційних) його рейтингова оцінка (**RD**) переводиться згідно з таблицею:

RD = Rc+Re	Оцінка ECTS	Оцінка традиційна
95 – 100	A – відмінно	Відмінно
85 – 94	B – дуже добре	Добре
75 – 84	C – добре	
65 – 74	D – задовільно	Задовільно
60 – 64	E – достатньо (задовольняє мінімальні критерії)	
RD < 60	FX – незадовільно	Незадовільно
Rc < 30	F – незадовільно (потрібна додаткова робота)	Не допущений

Перелік тем для рефератів з дисципліни «Смислова регуляція діяльності»

1. Смисловий аспект психічної реальності.
2. Розвиток поняття особистісного смислу у постлеонт'євський період. Смислові структури.
3. смислове настановлення, мотив, смислова диспозиція, смисловий конструкт, особистісні цінності і потреби.
4. Смисл життя як інтегральна смислова орієнтація.
5. Динамічна смислова система як принцип організації і основна одиниця ціннісно-смислової сфери.
6. Смисл та досвід. Досвід внутрішній та зовнішній.
7. Вчинок як логічний та історико-психологічний осередок психології.
8. Логічна структура вчинку: ситуація, мотивація, дія, післядія. Смисл як феномен післядії.
9. Історико-психологічна структура вчинку.
10. Диференціальна психологія смислової регуляції.
11. Онтологічний, феноменологічний і діяльнісний плани розуміння смислу.
12. Смисл як інтегративна основа особистості.
13. Смисл як структурний елемент свідомості.
14. Смисл як структурний елемент діяльності.
15. Системно-структурний підхід до особистості у радянській психології. Особистість як системна якість.
16. Індивід, особистість, індивідуальність, суб'єкт.
17. Вершинний та розширювальний підхід до особистості. Особистість як соціальний індивід, або соціальне у індивіді.
18. Стратометрична концепція у соціальній психології.
19. Порушення смислової регуляції при девіантному розвитку особистості.
20. Колективна ментальність та загальні смисли. Аспекти смислової комунікації.
21. Групові смислоутворювальні контексти. Смисл та значення.
22. Смислова координація. Трансформація смислів у спільній діяльності.
23. Проблеми організаційного опосередкування мотивації поведінки й діяльності.
24. Організаційна діяльність як мотивоутворювальний фактор у реалізації смислу життя.
25. Суб'єктно-діяльнісний підхід, його гуманістична спрямованість.
26. Поняття суб'єкту. Суб'єкт діяльності та суб'єкт життя.
27. Суб'єктне опосередкування діяльності, свідомості та споглядання.
28. Теорія особистості у суб'єктному підході. Діяльність як самодіяльність.
29. Принцип творчої самодіяльності. Відносини людини і світу.
30. Проблема смислу в метафізичній психології.
31. Смисл життя та світова безсмислиця ха Є.Трубецьким.
32. Явище та смисл за Г.Шпетом. Смисл як ентелехія.
33. Смислопородження за Ж.Дельозом. Теорія смислу як серія парадоксів.
34. Смисл та нонсенс і логіка різомі у шизоаналізі.
35. Досвід екзистенціального діяння як аналог ціннісно-смислової сфери особистості.
36. Рівнева модель ціннісно-смислової сфери особистості.
37. Генезис ціннісних феноменів.

Додаток 3.

Перелік питань з дисципліни «Смислова регуляція діяльності» до іспиту.

1. Розкрийте смисловий аспект психічної реальності.
2. Проведіть зв'язки між поняттями смисл та досвід.
3. Порівняйте досвід внутрішній та зовнішній.
4. Обґрунтуйте вчинок як логічний та історико-психологічний осередок психології.
5. Проаналізуйте логічну структура вчинку: ситуація, мотивація, дія, післядія.
6. Обґрунтуйте розуміння смислу як феномену післядії у вчинковому підході.
7. Розкрийте історико-психологічну структуру вчинку.
8. Охарактеризуйте диференціальну психологія смислової регуляції як наукову галузь.
9. Розкрийте онтологічний, феноменологічний і діяльнісний плани розуміння смислу.
10. Проаналізуйте розвиток поняття особистісного смислу у постлеонт'євський період.
11. Дайте характеристику поняттю «смислові структури».
12. Дайте характеристику смислового настановленню, мотиву, смисловій диспозиції.
13. Охарактеризуйте смисловий конструкт, особистісні цінності і потреби.
14. Проаналізуйте розуміння смислу життя як інтегральної смислової орієнтації.
15. Обґрунтуйте застосування принципу динамічної смислової системи як принципу організації і основної одиниці ціннісно-смислової сфери.
16. Охарактеризуйте смисл як інтегративна основа особистості.
17. Охарактеризуйте смисл як структурний елемент свідомості.
18. Охарактеризуйте смисл як структурний елемент діяльності.
19. Охарактеризуйте системно-структурний підхід до особистості у радянській психології.
20. Проаналізуйте розуміння особистості як системної якості.
21. Порівняйте поняття індивід, особистість, індивідуальність, суб'єкт.
22. Порівняйте вершинний та розширювальний підхід до особистості.
23. Порівняйте підходи до особистості: особистість як соціальний індивід, або соціальне у індивіді.
24. Розкрийте сутність стратометричної концепції у соціальній психології.
25. Охарактеризуйте порушення смислової регуляції при девіантному розвитку особистості.
26. Розкрийте смисл понять «колективна ментальність» та «загальні смисли».
27. Розкрийте аспекти смислової комунікації.
28. Охарактеризуйте групові смислоутворювальні контексти.
29. Порівняйте поняття: смисл та значення.
30. Розкрийте сутність смислової координації.
31. Охарактеризуйте трансформацію смислів у спільній діяльності.
32. Розкрийте проблеми організаційного опосередкування мотивації поведінки й діяльності.
33. Охарактеризуйте організаційну діяльність як мотивоутворювальний фактор у реалізації смислу життя.
34. Охарактеризуйте суб'єктно-діяльнісний підхід, його гуманістичну спрямованість.
35. Охарактеризуйте поняття суб'єкту діяльності та суб'єкту життя.
36. Обґрунтуйте суб'єктне опосередкування діяльності, свідомості та споглядання.
37. Розкрийте основні ідеї теорії особистості у суб'єктному підході.
38. Обґрунтуйте погляд на діяльність як на самодіяльність.
39. Охарактеризуйте генезис ціннісних феноменів.
40. Охарактеризуйте принцип творчої самодіяльності.
41. Охарактеризуйте проблему смислу в метафізичній психології.

42. Обґрунтуйте співвідношення смислу життя та світової безсмислиці за Є.М.Трубецьким.
43. Проаналізуйте базові ідеї твору «Явище та смисл» Г.Шпета.
44. Обґрунтуйте розуміння смислу як ентелехії.
45. Охарактеризуйте сутність смислопородження за Ж.Дельозом.
46. Охарактеризуйте розуміння смислу та нонсенсу і логіки різоми у шизоаналізі.
47. Охарактеризуйте досвід екзистенціального діяння як аналог ціннісно-сміслової сфери особистості.
48. Розкрийте сутність рівневої моделі ціннісно-сміслової сфери особистості.

